

instituci). Ve velice zajímavé části této kapitoly se autorka věnuje popisu specifík duchovního života otroků a neopomíjí zmínit ani synkretické formy náboženství (např. známé *voodoo*), které se vyvinuly z míšení tradičních afrických kultů a křesťanství.

Následující kapitoly, věnující se odkazu otroctví a abolicionistickým hnutím, představují zřejmě nejpřínosnější část knihy. Autorka se snaží odhadnout výhody i ztráty, které přineslo obnovení otroctví jak pro Evropu, tak pro Afriku, a zároveň shrnuje některé z převládajících názorů na toto téma. Podle některých historiků (například podle známé teze Erica Williamse o významu otroctví pro britskou průmyslovou revoluci) přinesla produkce bavlny, která vzkvétala díky plantážím s otroky, inovace v textilním průmyslu, což rovněž posílilo těžbu uhlí, nezbytného pro provoz továren. Příliv dělníků do měst zase přinesl kapitál do venkovských oblastí, kam mnoho z nich posílalo své výdělky. Přesto však někteří autoři důležitost otroctví pro ekonomický rozvoj Evropy zpochybňují a tvrdí, že ke změnám v evropském hospodářství by došlo nevyhnutelně i bez existence této instituce. V závěru je rovněž diskutován dopad otroctví na Afriku, vedoucí zejména k rozsáhlým demografickým změnám v podobě přemístění obrovského množství obyvatel a vysídlení celých oblastí.

Otroctví však nebylo zdaleka jen hospodářskou institucí a za přinejmenším stejně důležitý může být považován jeho vliv na evropské myšlení. Autorka zdůrazňuje důležitost dehumanizace otroků pro sebeuvědomění Evropanů a zmiňuje rovněž zrod vědeckého rasismu v 18. století – jako jednoho „z nejtvrvalějších dědictví kolonialismu“ (s. 173). Pokouší se také vysvětlit náhlou změnu postoje Evropanů k otroctví,

ke které došlo v polovině 19. století a která vedla k ustanovení mnoha abolicionistických hnutí na Starém i Novém kontinentě.

Knihy je cenným příspěvkem k debatě o této nejzazší formě vykořisťování, odlidštění a zkázy, jejíž odkaz je stále bolestně živý v americké, evropské, ale především africké společnosti. Přestože v rámci jedné publikace nelze podrobně analyzovat všechna témata související s otroctvím, autorce se podařilo napsat poutavou knihu, která nastiňuje klíčové body této problematiky a poukazuje na některé zajímavé souvislosti mezi tímto fenoménem a jinými otázkami novodobé historie. Text je doplněn o úryvky ze soudobých literárních děl a relevantních dokumentů, které vhodně ilustrují dané téma.

Eva Tenzin (PřF OSU)

Jaroslav Otčenášek – Vichra Baeva a kol., SLOVNÍK TERMÍNŮ SLOVESNÉHO FOLKLORU. BULHARSKO. Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Institut za etnologija i folkloristika s Etnografski muzej BAN, Praha – Sofija 2013, 364 s. + 20 s. barevných obrazových příloh.–

Dvojjazyčná, česko-bulharská publikace je výsledkem slibně se rozvíjející mezinárodní spolupráce vědeckých institucí. Jedná se o specializovaný slovník termínů slovesného folkloru, první ze svazků chystané řady, který je v tomto případě zaměřen na Bulharsko. Jaroslav Otčenášek z pražského pracoviště Etnologického ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., iniciátor projektu, a Vichra Baeva, zastupující Ústav pro etnologii a folkloristiku při Etnografickém muzeu Bulharské

akademie věd v Sofii, se ujali redakční práce na tomto díle. Byl sestaven seznam hesel, stanovena jejich struktura. V. Baeva seskupila dvanáctičlenný autorský kolektiv, v letech 2009–2011 vznikaly vlastní texty hesel v bulharštině, v roce 2012 přeložil J. Otčenášek celý text do češtiny.

Vladimir Penčev, koordinátor projektu za bulharskou stranu, pojal svou předmluvu jako stručný přehled historie a cílů moderní bulharské folkloristiky. Ta se, jako jinde v Evropě, začala formovat v době obrozování národa a soustředila se na text jako důkaz národní identity, básníci/politici/vědci byli tvůrci i nositeli folkloru. Toto období charakterizuje mnohasvazkový Sborník lidové slovesnosti a národopisu. V první polovině 20. století se disciplína specializuje, badatelé přenášejí těžiště své práce z tvorby na výzkum, vedle textů je kladen důraz na folklorní hudbu, ctí se původní synkretičnost folkloru. Po 2. světové válce stát, ideologicky ovšem zatížený internacionalismem, prosazoval v praxi ochranu a podporu folklorního dědictví jako výrazu národní svébytnosti – folklor pronikl do školních osnov, do všech forem zájmové umělecké činnosti i do oblasti vědy. Vznik Ústavu pro folkloristiku Bulharské akademie věd dal vědcům možnost systematicky pokračovat v bádání svých předchůdců a zároveň v rámci oboru pootevírat dveře novým trendům. Výsledkem tohoto relativně moderního pojetí disciplíny bylo – podle Penčeva – nekomplikované překlenutí období proměny společenského zřízení po roce 1989 a možnost rychlého rozvinutí prozíravě rozpracovaných okruhů (kultura etnických skupin, migračních vln, náboženských společenstev atd.) ve smyslu etnologizace či antropologizace folkloristického bádání. Nicméně folklor vždycky byl a je vnímán jako významná

součást bulharské národní kultury, základní projev bulharské identity.

Samotný slovník tvoří dvě hlavní části: první je věnována odborné terminologii bulharského slovesného folkloru, druhá jeho tradičním postavám.

(1) „Termíny bulharského slovesného folkloru“. Potřeba sjednocení odborného názvosloví je v Bulharsku pocíťována od konce 19. století, kdy v rámci členění folklorních žánrů v evropské vědě dospěla i bulharská folkloristika k základnímu, dodnes platnému dělení folkloru na slovesný, hudební, dramatický a hmotný. Jednotlivá hesla mají ustálenou strukturu, od oficiální podoby termínu, jeho synonym a variant, přes charakteristiku obsahu, výskyt v bulharském prostředí, detailnější údaje, zhodnocení současného stavu a informace o aktuálním využívání, až po výběr nejdůležitější odborné literatury. Vedle pojednání o jednotlivých žánrech (pohádka, pověst, pranostika) jsou tu i texty obecněji zaměřené (folkloristika), jež přibližují dějiny oboru a jeho nejvýznamnější osobnosti.

(2) „Postavy bulharského slovesného folkloru“. Výběr se soustředil na tradiční, oblíbené a v bulharském prostředí často frekventované aktéry. Kromě obecně známých bytostí (dřábel, drak, víla) je věnována pozornost proslulým postavám širšího, balkánského okruhu (kralevic Marko, Hodža Nasredin), i figurám specificky bulharským (chytrý Petr). Výstavba hesel je obdobná jako v první části slovníku – název postavy a výčet jeho synonym, definice pojmu, etymologie a historie pojmenování, akční rádius v rámci druhů a žánrů, konkrétní výskyt, umělecké zpracování, současný stav, literatura.

Celek sumarizuje J. Otčenášek ve stati „Slovník bulharského slovesného folkloru

v kontextu doby“. Zdůraznil v ní nutnost vzájemného zpřístupňování badatelských výsledků mezi etnology a folkloristy ze zahraničí, což je samozřejmý předpoklad rozvoje každé vědy, ale i to, že je třeba zodpovědným způsobem podchytit vzrůstající zájem široké, laické veřejnosti o výsledky těchto výzkumů a uvádět na pravou míru jejich mediální interpretaci, často povrchní a zkreslující. Narůstající zájem veřejnosti o národopisnou tematiku může mít podle něho celou řadu důvodů a příčin: problémy kolem vlastní identity, otázky regionalismu a globalizace, široká škála tradic a pseudotadic... Jako významnou, odborně zaštitěnou metodu prezentace výsledků bádání uvádí J. Otčenášek vytváření specializovaných slovníků a encyklopedií, nastiňuje jejich historii v etnologické oblasti (od dob osvícenství, se zaměřením na slovanský svět) a upozorňuje na obtíže při jejich realizaci (vymezení přesného okruhu zájmu, sestavení týmu odborníků, časová náročnost prací). V závěru charakterizoval předkládané dílo jako velmi osobité, a to nejen svým úzkým zaměřením a poté intenzivním zpracováním vytyčených pojmů, ale také díky užití dvojího jazyka (a samozřejmě dvojího písma), což umožňuje využít slovník vlastně v celém slovanském okruhu. Dalším přínosem je kodifikace výkladu odborných názvů a překlady jak těchto termínů, tak pojmenování folklorních postav do češtiny.

Závěrečná informační soustava přináší konkordanci bulharských a českých termínů a postav, přehled nejdůležitější odborné literatury, seznam základních zkratk, vysvětlivky méně obvyklých slov, výbor z českých překladů bulharského folkloru, soupisy ilustrací a především podrobné rejstříky – věcný, zeměpisný a jmenný.

Výtvarný doprovod, který je nezanedbatelnou součástí knihy a má hodnotu zdaleka ne jenom ilustrativní, tvoří jednak hojná černobílá vyobrazení, fotografie a faksimile v textu, jednak 20 vložených stran barevných obrazových příloh. Jinak by stálo za úvahu, zda při realizaci dalších dvojjazyčných svazků zamýšlené edice nezvolit po technické stránce celkem běžný a praktický způsob převráceného přístupu k druhé jazykové mutaci.

Zdařilá slovníková příručka odráží současný stav poznání. Lze očekávat, že v blízké budoucnosti se bude proměňovat jak předmět výzkumu, tak podoba prezentace jeho výsledků. Pečlivé zpracování dosavadních hodnot, jehož ukázkou je tato publikace, k tomu otevírá cestu.

Jiří Traxler (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Marta Toncrová – Silva Smutná (eds.), LIDOVÉ PÍSNĚ Z PODHORÁCKA II. TŘEBÍČSKO, HROTOVICKO, MORAVSKOBUDĚJOVICKO A JEMNICKO. Muzeum Vysočiny Třebíč, příspěvková organizace, a Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., pracoviště Brno, Třebíč – Brno 2013, 512 + 8 s.–

Zpracovatele, interprety, milovníky i badatele v oboru lidové písně jistě potěšila skutečnost, že vyšel druhý svazek plánované třísvazkové edice, *Lidové písně z Podhorácka II*, tentokrát věnovaný jihozápadní části Podhorácka, konkrétně oblastem kolem Třebíče, Hrotovic, Moravských Budějovic a Jemnice. Jakkoli sleduje publikace především praktické cíle (rozšířit a oživit písně v kraji, kde byly zapsány, aby mohly sloužit jako zdroj repertoáru